

Ks. Jerzy Szeński, Lublin

MSZE WSPÓLNE O ŚWIĘTYCH (COMMUNE SANCTORUM) W LITURGII RZYMSKIEJ

W aktualnej liturgii parafialnej często korzystamy z tzw. Mszy wspólnych, których teksty sięgają wcześniejszej tradycji liturgicznej. Reprezentowany artykuł chce przybliżyć historyczne rozumienie tych formularzy poprzez skrótowe ukazanie genezy ich powstania i proces formowania się aż po dzisiejszą postać.

Obecny Mszał Rzymski, obok tekstów mszalnych własnych dla poszczególnych świętych (*Proprium Sanctorum*), posiada formularze zestawione w tzw. — *Commune Sanctorum*¹, dla których nie ułożono własnych całych formularzy, lub mają go tylko częściowo². Formularze wspólne są przeznaczone dla jednej kategorii świętych, o podobnym typie świętości (apostołowie, męczennicy, wyznawcy, dziewice i święte niewiasty)³.

Początków kształtowania się *Commune Sanctorum* należy szukać wśród następujących etapów formowania się obecnego Mszału Rzymskiego⁴:

a) Libelli Missarum

b) Sakramentarze

1. *Leonianum* (zwany także sakramentarem z Werony — *Veronense*).

2. *Gelasianum* — (zwany także *Vaticanum*) i pochodne.

3. *Gregorianum* — (zwany także *Hadrianum*) i pochodne.⁵

c) Sacramentaria plenaria

Przed ogólną analizą *Commune Sanctorum* zawartego w tych głównych źródłach liturgicznych, należy stwierdzić, że pierwsze formularze mszalne układane były dla świętych czczonych już w starożytności. Wobec szybkiego wzrostu liczby nowych świętych, nie

¹ G. Löw, *Commune Sanctorum*, art. W: ECatt, t. IV, 1950, col. 68—70, R. Lesage, *Dictionnaire pratique de liturgie romaine*, Paris 1952, s. 255, A. Stuiber, *Commune Sanc.*, W: LThk, Freiburg, t. III, 1960, s. 23.

² Przykładem tu mogą być nast. formularze: Sw. Wacław — 28.9. ma tylko samą orację, Sw. Teodor — 9.11., ma własne wszystkie trzy modlitwy.

³ Por. F. Cabrol, *Le Livre de la prière antique*, Tours 1929, s. 197.

⁴ Zob. DALC, t. 11, col. 1421 nn.; A. Baumstark, *Missale Romanum, Seine Entwicklung, ihre wichtigsten Urkunden und Probleme*, Eindhoven-Nijmegen 1930, s. 132—143.

⁵ W dalszych wywodach posługujemy się starszymi nazwami podanych sakramentarzy, jako że powszechniej te nazwy występują.

naządzano z tworzeniem nowych formularzy. Korzystano więc z istniejącego formularza świętego o podobnym charakterze. Historycznie więc *Proprium* poprzedza *Commune*⁶.

LIBELLI MISSARUM

Stanowią one najstarsze źródło formularzy przyszłego sakramentarza. W tych pojedynczych formularzach znaleźć możemy ślady zapożyczeń dla późniejszego *Commune Sanctorum*⁷. Świadczą o tym najważniejsze, z zachowanych do dziś, sakramentarze, a zwłaszcza *Leonianum*, który prawie w całości składa się z zebranych razem *Libelli Missarum*⁸. Wśród tych *Libelli* spotykamy msze kolektywne. Były to formularze dla większej ilości świętych, bez specjalnego przeznaczenia, lecz używane dla świąt męczenników. Późniejsi kopisci, przy układaniu sakramentarzy obficie z nich okrzystalili, także i dla *Commune Sanctorum*⁹.

SAKRAMENTARZE

Wszystkie sakramentarze zestawione są w 3 zasadnicze rodziny: *Leonianum*, *Gelasianum* i pochodne oraz rodzinie gregoriańskich¹⁰. Przyjrzyjmy się problemowi *Commune Sanctorum* w tych właśnie trzech etapach następnej fazy kształtowania się Mszału Rzymskiego.

I. *Leonianum*

Pochodzenie *Leonianum* określa się na VII wiek, a nawet na koniec VI wieku¹¹.

⁶ M. Righetti, *Manuale di storia liturgica*, Vol. 1, Milano 1964, s. 345.

⁷ P. Puniet OSB, *Le gélasien de la collection Philips et ses mes-ses pour le Commun des Saints*, W: *Ephemerides liturgicae*, 46 (1932) 381.

⁸ Cyrille Vogel, *Introduction sources de l'histoire du culte chrétien au moyen âge*, Spoleto 1966, s. 30 nn.; A. Ebner, *Quellen und Forschungen zur Geschichte und Kunstgeschichte des Missale romanum in Mittelalter*. Iter Italicum. (Przedruk fotomech. z r. 1896) Graz 1957, s. 360.

⁹ P. Puniet, dz. cyt., s. 381.

¹⁰ Ebner, dz. cyt., s. 360 nn., Righetti, dz. cyt., s. 276—299. Ten ostatni podobnie wyodrębnia te 3 grupy, z tym, że rodzinę gregoriańskich sakramentarzy dzieli na 5 podgrup: Zob. także: A. M. Martimort, *Handbuch der Liturgiewissenschaft*, Leipzig 1967, t. 1, s. 300 nn.

¹¹ Zob. Ebner, dz. cyt., s. 374; Cod. LXXXV (80), Bibl. Kapit. w Weronie DACL, t. 11, col. 1438 n.; R. Lesage, dz. cyt., s. 255; (szczegółowa bibliografia s. 286); ECatt., X, col. 1560—64; Pl. Bruylants, *Concordance verbale du Sacramentaire Leonien*, W: *Archivum Latinitatis Medii Aevii Bruxelles* cz. I, t. XVIII, 1954, s. 51 nn.; Vogel, dz. cyt., 31 nn., Kl. Gamber, *Codices Liturgici latini antiquiores*, Freiburg Schweiz 1963, s. 110 nn.

Posiada on już msze kolektywne¹². W swej budowie wewnętrznej, treściowej nadają się do zapożyczenia dla innych świętych, gdyż zawierają jedną lub dwie aluzje osobiste, indywidualne, czy lokalne¹³. Poza tym wspomnianym faktem, w *Leonianum* nie znajdujemy żadnych śladów formularzy *Commune* w dzisiejszym ich rozumieniu.

II. *Gelasianum*¹⁴ i pochodne¹⁵

Od V wieku notuje się szybki wzrost kultu świętych i razem z nim powiększenie się świąt własnych ku ich czci¹⁶.

Wtedy nie układano nowych formularzy własnych, ale wspólne dla męczenników, dziewic (męczennic i nie męczennic razem) oraz wyznawców. W ten sposób powstało pierwsze właściwe *Commune Sanctorum*. Sakramentarz gelazjański — *Gelasianum*¹⁷, składający się z trzech części, w środkowej części posiada *Commune Sanctorum*, a wśród nich aż 8 formularzy na cześć męczenników oraz 1 mszę na wigilię uroczystości wszystkich apostołów oraz 1 formularz na samą uroczystość¹⁸.

Stan *Commune Sanctorum* tej epoki wdoczny jest zwłaszcza w licznych sakramentarzach, tzw. saeculi VIII¹⁹.

Przyjrzyjmy się niektórym z nich:

¹² Le sacramentaire léonien possède déjà des Messes collectives a la suite des Messes particuliers. R. Lesage, dz. cyt., s. 255.

¹³ H. Rabotin, *Les textes liturgiques*, W: R. Aigrain, *Encyclopedie populaire des connaissances liturgiques*, Paris 1947, s. 365.

¹⁴ Zob. Kl. Gamber, dz. cyt., s. 113 n.: Ebner, dz. cyt., s. 374 n.; A. Bugnini, *Sacramentario*, W: ECatt, 10 1464—5; A. Fortescue, *Liturgical Books*, W: Catholic Encyclopedia, t. IX, s. 298.

¹⁵ Zob. Kl. Gamber, dz. cyt., s. 112 n., s. 150 nn.

¹⁶ F. Cabrol, *Le livre de la prière antique*, Tours 1929, s. 292.

¹⁷ *Gelasianum* szczegółowo analizuje A. Chavasse, *Le Sacramentaire gelasien* (Vaticanus Reginensis 316), Tournai 1958. Od strony 403—409 podaje zawartość *Commune Sanctorum*.

¹⁸ Zob. K. Mohlberg, *Liber Sacramentorum Romane Aecclesiae Ordinis anni circuli* (Cod. Vat. Reg. lat. 316 (Paris Bibl. Nat. 7193, 41 (56), Roma 1956, s. 166—9, 147—8; H. Rabotin, dz. cyt., s. 365.

¹⁹ Daje temu wyraz P. Puniet w artykule — *Le Sacramentaire Romain de Gellone*, w VIII rozdz. „Le Commun des Saintes et les Messes Votives”, W: *Ephemerides Liturgicae*, t. 50 (1836), z. 4, s. 261; *Commune Sanctorum* plenius apud gelasianos saec. VIII invenitur quam in ceteris codicibus sacramentorum eiusdem aetatis. Sicut in romano epistoliarum lectionario, cuilibet providetur ordini sanctorum, dum apud antiquis martyrum tantum memoria cultus honoribus predita videtur. Missas item commune martyrum confessorum et virginum, adhibet liber s. Gregorii Papae, quas in missali romano reperimus, sed et pluribus gelasiani ritus missis in idem missale datus est adtus, cum iam a saeculo VIII novis festis peculiaribus, apostolorum vid. et aliorum, tanquam proprio loco adscriptae sint istae, quas etiamnunc iisdem diebus et nos legimus, sed et in Communi Sanctorum nonnullae inveniuntur orationes, quae codicis antiqui gelasiani memoriam retinent”.

Sakramentarz z St. Gallen (Cod. Sangall. No. 348) z końca VIII wieku zawiera następujące *Commune*:²⁰

In uigilia unius sancti
 In natale unius martyris
 In natale unius confessoris
 In natale uirginum
 In natale plurimorum sanctorum
 In natale plurimorum martyrum

Sakramentarz z Padwy, którego pełny tekst wydał krytycznie również K. Mohlberg, posiada takie *Commune*:²¹

In uigilia unius sancti²²
 In natale unius sancti
 In uigilia plurimorum sanctorum
 In uigilia uirginum
 In natale unde supra

Missale Gothicum (Cod. Vat. Regin. lat 317) z początku VIII wieku zawiera trzy formularze wspólne dla jednego męczennika, trzy dla wielu męczenników, jeden dla wyznacy i jeden dla wielu wyznawców²³.

Missale z Bobbio również z VIII wieku, (Paris, 3 BN, ms. lat 13246)²⁴ ma jeden formularz wspólny dla apostołów, jeden dla wielu męczenników, po jednym dla męczennika, wyznawcy i dla dziewicy.

Missale z Bobbio jest więc bardziej kompletnym niż niewiele starsze *Missale Gothicum*.

III. *Gegorianum* i pochodne²⁵

Jest to trzecia rodzina dawnych sakramentarzy. W samym *Gregorianum* mszy wspólnych dla świętych było 7 i wszystkie bez wy-

²⁰ K. Mohlberg, *Das fränkische Sacramentarium Gelasianum in alamannischer Überlieferung*, Münster in Westf. 1918, s. 225—233. Zob. także odnośnie tego sakramentrzy, DACL, t. II, col. 1439; Kl. Gamber, dz. cyt., s. 160.

²¹ K. Mohlberg, *Die äiteste erreichbare Gestalt des Liber Sacramentorum anni circuli der römische Kirche* (Cod. Pad. D. 47, fol. II r — 100 r) Münster in Westf. 1927, s. 6669; a także A. Chavasse, dz. cyt., s. 344, 348.

²² Tutaj rozumie się męczenników. Tekst formularza, bez względu na to, czy mówi o jednym świętym czy o wielu, czy o dziewicy, zawsze łączy to z męczeńską śmiercią, czyli z „narodzinami dla nieba”.

²³ K. Mohlberg, *Missale Gothicum* (Vat. Reg. lat. 317), Roma 1961, s. 106—112; zob. także Kl. Gamber, dz. cyt., s. 30 n. DACL, t. 11, col. 1438 n.

²⁴ Kl. Gamber, dz. cyt., s. 35; DACL t. 11, cil. 1438 n.

²⁵ A. Bugnini, *Sacramentario*, W: ECatt, t. X, col. 1566 n.; A. Fortescue, *Liturgical Books*, W: Catholic Encyclopedia, t. IX, s. 298 n.; DACL, t. 11, col. 1458 n.; Martimort, dz. cyt., t. 1, s. 306—311.

jątku pochodziły ze świąt własnych figurujących już w *Proprium Sanctorum Gregorianum*. Możemy sprawdzić to nawet dziś bo mszał rzymski zachował je także w *Proprium*.

Poniżej w trzech osobnych kolumnach przedstawiony jest najpierw zestaw gregoriańskiego (VIII—IX w.) *Commune Sanctorum*, a obok źródło zapożyczeń. Pod tymi dwoma rzędami ukazane jest aktualne miejsce nowego gregoriańskiego *Commune* w dzisiejszym Mszale Rzymskim²⁶.

1. Dla jednego apostoła	— wigilia Św. Andrzeja
2. dla wielu apostołów	— Świętych Filipa i Jakuba
3. dla jednego męczennika	— Św. Menny (11 listopada)
4. dla wielu męczenników	— Świętych Felicissimusa i Agapita (6 sierpnia)
5. dla jednego wyznawcy	— Św. Sylwestra (31 grudnia)
6. dla wielu wyznawców	— Świętych Procesa i Martyniana (2 lipca)
7. dla dziwicy	— Św. Agaty (5 lutego)
1. Wigilia uroczystości apostoła²⁷ (msza wspólna)
 2. (Świętych Filipa i Jakuba)
 3. Msza wspólna dla męczennika nie biskupa
 4. Msza wspólna dla wielu męczenników
 5. Msza wspólna dla wyznawcy biskupa
 6. (Świętych Procesa i Martyniana)
 7. Msza wspólna dla dziewicy męczenniczki.

Rodzinnie sakramentarzy gregoriańskich, bardzo bogatej i zróżnicowanej²⁸, przyjrzyjmy się tylko na jednym przykładzie — na sakramentarzu z Fuldy²⁹. Zawiera on następujące msze wspólne:

Missa in Ue(ne)ratione omnium apostolorum

Missa in Ueneratione evangelistarum

Missa in honore martyrum et confessorum

Missa in honore scarum virginum.

²⁶ P. Puniet, *Le gélasien de la collection Philipps et ses messes pour le Commun des Saints*, Eph. Lit. t. 46, (1932), s. 384; „Elles etaient au nombre de sept, et sans exception provenaient de fêtes de saints figurant déjà au sacramentaire grégorien; le missel romain nous permet de le constater, car il a conserve ces messes dans son Sanctoral. Les voici dans l'ordre on elles se présentent au Commun du sacramentaire grégorien, avec la double indication de la source et de la place au Commun de notre Missel romain actuel ...” Następuje dalej wyszczególnienie owego źródła i miejsca Commune w aktualnym Mszale Rzymskim, co padajemy powyżej w tłumaczeniu polskim.

²⁷ Należy wziąć pod uwagę rok pisania P. Puniet'a — 1932! Dziś mszał nie posiada osobnego formularza wspólnego dla apostołów. Każdemu z nich przypisana jest msza z własnym formularzem.

²⁸ Righetti, dz. cyt., s. 276—99.

²⁹ G. Richter, A. Schönfelder, *Sacramentarium Fuldense Saeculi X*. Cod. theol. 4231 der K. Universitätsbibliothek zu Göttingen, Fulda, 1912, s. 212 nn.

Również do mszy mających charakter wspólnych można by zaliczyć także i poniższe:

Missae cotidiana de sanctis³⁰

Missae de omnibus sanctis³¹

Missae in honore specialium sanctorum

Missae communis de sanctis.

C. *Sacramentaria plenaria*

Sacramentaria plenaria powstały z połączenia ksiąg liturgicznych służących do odprawiania Mszy Św. z udziałem pełnej asysty, w czasie której poszczególni duchowni spełniali swoje, właściwe im funkcje liturgiczne (lektora, kantora, scholi itd.)³². Takiemu połączeniu uległy antyfonarze, graduały, lekcjonarze, ewangeliarze itd. Epistolarze rzymskie mają dość dobrze rozwinięte *Commune*. Odwrotne zjawisko spotykamy w ewangeliarzach, które mają o wiele uboższe czytania wspólne³³. Do najstarszych kompletnych lekcjonarzy należy tzw. *Lectionarium Virburgense*³⁴. Zawiera ono 5 czytań In natali sanctorum, a oprócz tego następujące *Commune*:

In uigilia omnium apostolorum,

In natali apostolorum,

In uigilia unius sacerdotis,

In natale unde supra,

In uigilia unius confessoris sive martyris,

In natale unde supra,

In natali plurimorum sanctorum,

In natali uirginum.

Od IX wieku liczne są również przypadki, w których do sakramentarza dodawano teksty śpiewów umieszczonych dotychczas w antyfonarzu, zwanym później graduałem. Było to związane z coraz częściej odprawianą mszą św. bez udziału ludu, w której celebrans przejął i wykonywał funkcje należące dotychczas do asysty. Proces ten od XI wieku jest już czymś zwyczajowym³⁵.

Zasadnicze uformowanie się *Commune Sanctorum* przyjmuje się na początek XI wieku³⁶. Pewna unifikacja mszału rzymskiego doko-

³⁰ Tamże, s. 215 nn.

³¹ Msza różna jednak od formularza własnego na 1 listopada — uroczystość Wszystkich Świętych.

³² B. Luykx, *Missale*, W: LThK, 7 (1962) 449 n.

³³ Löw, dz. cyt., col. 69. Bogaty zestaw najstarszych zachowanych lekcjonarzy, ewangeliarzy zob. Kl. Gamber, dz. cyt., s. 204—233.

³⁴ Vogel, dz. cyt., s. 309 nn.; Kl. Gamber, dz. cyt. s. 225; zob. także P. Puniet, *Le sacramentaire Romain de Gellone*, W: *Ephemerides Liturgicae*, t. 50 (1936), z. 4, s. 262.

³⁵ J. A. Jungmann, *Missarum Sollemnia*. Eine genetische Erklärung der römischen Messe, Freiburg 1962, wyd. V, t. 1, s. 139.

³⁶ M. Righetti, dz. cyt., s. 207. „L'attuale *Commune Sanctorum* formatosi intorno al 1000, è interamente costituito da testi provenienti da un numero svariato di messe più antiche”.

nywała się także dzięki zakonowi franciszkańskiemu (braci mniejszych), którzy rozchodząc się po całym świecie używali ksiąg liturgicznych Kurii Rzymskiej³⁷. Ostateczną formę wśród dekretów systematyzujących Mszał Rzymski odnotować trzeba za Piusa V (Bulla „*Quo primum*” z 14 lipca 1570), Klemensa VIII (Bulla „*Cum sanctissimum*” z 7 lipca 1604) i Urbana VIII (Bulla „*Si quid est*” z dnia 2 września 1634)³⁸. W 1920, na skutek rosnącej ilości uroczystości maryjnych Benedykt XV dodaje *Commune festorum BMV*, a Pius XII, 9 stycznia 1942 formularz — *Commune unius vel plurimorum summorum Pontificum*³⁹.

Commune Sanctorum jest więc wynikiem powstania dużej ilości uroczystości świętych, dla których nie ułożono własnego formularza. Świętych tych, od czasów sakramentarza gregoriańskiego (VIII/IX w.) zestawia się w cztery kategorie: apostołów, męczenników, wyznawców oraz dziewice i wdowy razem⁴⁰.

COMMUNE A PROPRIUM

Formularz apostołów został prawdopodobnie specjalnie ułożony na uroczystość Św. Piotra i Pawła, później aplikowany dla innych⁴¹ w miarę powstawania świąt ku czci apostołów. Wykorzystano także niektóre części mszy św. Szymona Judy⁴². Natomiast mszę wspólną na wigilię jednego apostoła zapożyczono z Mszy nocnej Św. Jana ewangelisty⁴³. Formularz mszalny na uroczystość Św. Mateusza, z wyjątkiem Graduału, dostarczył tekstów dla mszy wspólnej dla ewangelistów⁴⁴.

Rozpatrując szczegółowo zapożyczenia wśród formularzy aktualnego *Commune Martyrum*, za P. Puniet'em, stwierdzamy, że przedstawiają się one następująco:⁴⁵ msza *In virtute* była własną Św. Walentego (14 luty), *Statuit* odtwarzała w większej części mszę ku czci papieża Św. Marcelego (16 stycznia), *Protexisti* — należała

³⁷ G. Löw, dz. cyt., col. 69.

³⁸ Cath. Enc. t. 9, s. 300.

³⁹ G. Löw, — jak wyżej.

⁴⁰ Por. opinię J. O'Connell'a, *The general rubricis of the missal*. Vol. 1, *The celebration of Mass. A study of the rubricis of the Roman Missal*, London 1942, s. 12, gdzie autor wymienia 5 głównych kategorii mszy wspólnych. Osobno bowiem oddziela virgines od non virgines. Zbyt mała ilość formularzy tych ostatnich każe jednak połączyć w jedną całość zarówno msze dziewic, wdów jak i świętych niewiast.

⁴¹ F. Cabrol, *Le livre de la prière antique*, Tours 1929, s. 229; zob. także uwagi P. Puniet W: *Ephemerides Liturgicae*, t. 46 (1939) 381.

⁴² M. Righetti, dz. cyt., s. 207.

⁴³ Tamże.

⁴⁴ Tamże.

⁴⁵ Eph. Lit. t. 46 (1932), z. 4, s. 384.

do w. Grzegorza (23 kwietnia), a msze wspólne *Sancti tui* do Św. Tyburcjusza i towarzyszy (14 kwietnia).

Wśród wyznawców Introit *Justus ut palma* należał do mszy papieża Św. Stefana (2 września), Communio *Beatus servus* wzięte jest od Św. Klemensa papieża, podobnie i Offertorium — *Inveni*⁴⁶. Obecny formularz *Sacerdotes Dei* nasuwa wspomnienie Św. Konneliusza i Cypriana z 14 września⁴⁷. Formularz *Statuit* Św. Marcelego papieża stał się wspólnym dla wyznawców biskupów, a *Os iusti* — Św. Benedykta dla opatów⁴⁸. W tym ostatnim wypadku część swego Proprium dla Komunału oddał także formularz świętego Euzebiusza⁴⁹.

Niektóre części Komunału dziewic wskazują na bardzo dawną epokę, kiedy to Kościół czcił specjalnym kultem Dziewcę Maryję w dniach oktawy Bożego Narodzenia. Msza św. z 1 stycznia była Jej poświęcona. Niektóre ze śpiewów z tego dnia przedostały się do Komunału. Dotyczy to zwłaszcza Introitu: *Vultum tuum*, graduau: *Diffusa est* oraz offertorium: *Offerentur regi*, które się później przekształciło w *Afferentur Regi*⁵⁰. Formularze wspólne dziewic, w pięknym zdaniu P. Punieta, „nadal kontynuują składanie hołdu Tej, która na zawsze stała się wzorem dziewic chrześcijańskich”⁵¹. Także msze świętych: Potencji, Sabiny, Agnieszki i Cecylii użyczyły swoich tekstów do komunału dziewic⁵². Przede wszystkim na tekstach formularza na uroczystość Św. Agnieszki (21 stycznia) zostało oparte *Commune* jednej męczennicy — dziewicy — *Loquebar*⁵³.

Niewiasty chrześcijańskie, które żyły w małżeństwie i nie należą do męczennic mają obecnie dwie msze wspólne, z tym, że wiele części komunału *Me expectaverunt* pochodzi ze mszy Św. Sabiny⁵⁴.

Reasumując należy stwierdzić:

Mszał Rzymski i zawarte w nim zespoły formularzy są wynikiem wielowiekowego rozwoju. Msze wspólne czerpały teksty z mszy własnych świętego o podobnym charakterze. Msze komunału były niekiedy podwójne, tzn. na wigilię i na same święto. Zawartość *Commune* w różnych sakramentarzach była niejednakowa. Do VI wieku nie spotykamy wcale formularzy wspólnych. Najwcześniej zanno *Commune* męczenników. Oni do dziś posiadają najwięcej formularzy wspólnych.

⁴⁶ Tamże.

⁴⁷ Tamże.

⁴⁸ M. Righetti, dz. cyt., s. 207.

⁴⁹ Tamże.

⁵⁰ P. Punieta, dz. cyt., s. 384.

⁵¹ Tamże.

⁵² M. Righetti, dz. cyt., s. 207.

⁵³ R. Lesage, dz. cyt., s. 255.

⁵⁴ Tamże.

KIERUNEK ODNOWY

Używany obecnie Mszał Rzymski zawiera 22 formularzy mszy wspólnych o świętych, z których tylko 13 jest kompletnych, pozostałe powtarzają swoje czytania czy śpiewy w kilku komunałach⁵⁵.

Commune Sanctorum nie ma jeszcze dotąd swego monograficznego opracowania, ani w Polsce, ani na Zachodzie.

Ineresujące byłoby zbadanie zwłaszcza rękopisów polskich w dziale mszy wspólnych, ich rozwoju na tle rozwoju kultu świętych w poszczególnych diecezjach, ich wzajemnych zależności między sobą i powiązań z liturgią zachodnią. Konieczne byłoby dokładne zapoznanie się przedtem z powstaniem i rozwojem *Commune* na Zachodzie, na przykładzie najstarszych sakramentarzy, antyfonarzy, lekcjonarzy, ewangeliarzy itd. Pozwoli to odnaleźć wspólne źródła zapożyczeń dla redaktorów późniejszych rękopisów czy druków różnych ośrodków liturgicznych w Polsce, wyszukanie ich odrębności lokalnych, powiązań z liturgią Zachodniej Europy.

Analiza aktualnego *Commune Sanctorum* dostarcza również interesujących refleksji i materiału pastoralno-liturgicznego, odnośnie kierunku zmian i reform działu formularzy wspólnych. Dzisiejsze bowiem *Commune* ma często nieokreślony charakter, teksty nie zawsze dostosowane są do danego typu świętości, bezbarwne i ogólnikowe. Niektóre czytania (np.: ewangelia o pięciu pannach mądrych i pięciu głupich od dnia 16 do 25 listopada powtarza się aż trzy razy), śpiewy (np.: *Justus ut palma* jest introitem, a także graduałem i offertorium) są wprost osłuchane na skutek zbyt częstego występowania. Ta ogólnikowość tekstów sprawia, że można je przeznaczać nie tylko jednej kategorii świętych. Postulaty te można by zamknąć w następujących punktach:

1. Wprowadzić obszerne i bogate zestawy czytań i śpiewów (podobnie jak posiadały to średniowieczne rękopisy i druki), co przy dzisiejszej liturgii odprawianej w języku narodowym jest wprost koniecznością. Średniowieczne bowiem dla każdej kategorii *Commune* posiadało niekiedy po 10—15 czytań, po kilkanaście tekstów śpiewów, nawet po kilka modlitw. Wystarczy porównać np. rękopisy mszałów gnieźnieńskich, Ms 149, Ms 163, Ms 141, Ms 143.

2. Teksty objęte daną kategorią *Commune* winny bardziej uwypuklać szczególny charakter świętości i życia świętego, którego uroczystość liturgiczna jest obchodzona. Stąd postulat, aby co najmniej 3 modlitwy (oratio, secreta i postcommunio) były zawsze własne.

3. Odczuwa się brak *Commune Santorum* dla kapłanów, którzy mieszczą się obecnie wraz z wieloma innymi świętymi w *Commune*

⁵⁵ G. Löw, dz. cyt., col. 68.

confessorum non pontificum, które nie podkreśla charakteru ich świętości.

4. Teksty śpiewów mszalnych, które są urywkami z psalmów, czy z Pisma Św., jak najczybciej zastąpić odpowiednimi pieśniami narodowymi.

Posoborowe zmiany liturgiczne z pewnością i w zakresie *Commune Sanctorum* wprowadzą odnowę tekstów w postaci ich nowego i bogatszego zestawu, wyboru, w czym bardzo pomocna może być historyczna analiza źródeł liturgicznych, także i polskich.

Lublin-Gniezno

KS. JERZY STEFAŃSKI

Ks. Kazimierz Bukowski, Rzym

NOWY KALENDARZ LITURGICZNY

Ojciec św. Paweł VI Motu Proprio *Mysterii Paschalis* podpisanym 14 lutego 1969 zaaprobował nowy układ roku liturgicznego i nowy kalendarz liturgiczny, który ogłoszony dekretem św. Kongregacji Obrzędów 21 marca br., wejdzie w życie od 1 stycznia 1970 r. Dokument ten¹ składa się zasadniczo z dwóch części. W pierwszej przedstawiono normy ogólne roku liturgicznego i kalendarza, tekst nowego kalendarza oraz zmieniony tekst litanii do Wszystkich Świętych. Druga część zawiera szczegółowy komentarz do odnowionego porządku roku liturgicznego i samego kalendarza, jak również komentarz do litanii do Wszystkich Świętych. Całość zamyka schemat kalendarza dla Kościoła na r. 1970.

Tematem tych kilku uwag będą niektóre, najważniejsze zmiany wprowadzone do cyklu liturgicznego i kalendarza.

Przedtem jednak wydaje się nieodzownym umieszczenie tych zmian w kontekście odnowy liturgicznej zapoczątkowanej soborową Konstytucją o Liturgii, która równocześnie wytyczyła zasadnicze linie tejże odnowy, również odnośnie roku liturgicznego².

Powołując się na tę Konstytucję Paweł VI w Motu Proprio *Mysterii Paschalis* następująco formułuje myśl przewodnią reformy roku i kalendarza liturgicznego:

¹ *Calendarium Romanum*, Editio Typica - Tipografia Poliglotta Vaticana, 1969, ss. 180.

² Por. Konstytucja o Liturgii *Sacrosanctum Concilium*, AAS 56 (1964), rozdz. V, nr 102—111, ss. 125—128.